

ПРОФЕСІОНАЛ ТА ТРАНСПРОФЕСІОНАЛ: ПОРІВНЯННЯ ХАРАКТЕРИСТИК

Попадич Богдан Тарасович,
магістр
Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний
університет»
м.Ужгород, Україна
popadycho@gmail.com

Анотація: встановлені суттєві відмінності характеристик професіонала та транспрофесіонала. Доведено, що рівень транспрофесіоналізму складніший, ніж рівень професіоналізму. З'ясовано, що випускники закладів вищої освіти стануть успішними лише тоді, коли, окрім здобутих фундаментальних знань, здобудуть міждисциплінарні знання та навички, що дають змогу комплексно підходити до вирішення проблем, ефективно адаптуватися до зовнішнього середовища, прогнозувати майбутнє, тим самим випереджаючи його.

Ключові слова: професіоналізм, транспрофесіоналізм, трансдисциплінарність, міждисциплінарність, фахівці-професіонали, види діяльності, професії.

У постіндустріальному суспільстві вузька кваліфікація значної частини найманих працівників перестає відповідати вимогам часу, а на зміну професіоналам приходять транспрофесіонали – фахівці, здатні опанувати нові або суміжні професії, працювати в різних професійних середовищах та організаційних структурах [1, с. 3]. Характерною рисою транспрофесіоналізму є вміння людини навчатися, самовдосконалюватися, розвивати свої компетенції для комплексного вирішення професійних завдань [2, с. 539]. Поняття «професія» в сучасних умовах мінливості й невизначеності посувається, і активується термін «трансфесія» як вид трудової активності, що реалізується на

основі синтезу і взаємопроникнення професійних компетенцій, які належать різним спеціалізованим галузям [3, с. 489]. Ситуація ускладнилася тим, що сьогодні практично неможливо спрогнозувати та визначити затребуваність професійних навичок у майбутньому. Тому в сучасному освітньому просторі завдання підготовки висококваліфікованих фахівців, здатних пристосовуватися до динамічного середовища, набуває особливої актуальності, особливо в умовах воєнного стану, коли справжній фахівець повинен бути і психологом, і військовим, і журналістом, і комп'ютерником, і педагогом, і політологом, і військовим експертом, і логістом. Отже, проблема транспрофесіоналізму актуальна з точки зору педагогічної теорії та практики професійної освіти.

У психолого-педагогічних дослідженнях переосмислюється традиційна орієнтація освіти з «формування» конкурентоспроможних фахівців-професіоналів, порушується питання про зв'язок освіти з «трансфесією» [4, с. 148]. Транспрофесіоналісти завдяки своїм компетенціям гнучкості мислення в умовах невизначеності та в нестандартних ситуаціях здатні до комплексного бачення проблем, знаходження унікальних рішень на основі трансдисциплінарного синтезу знань. Концептуальні положення транспрофесіоналізму викладені у працях зарубіжних (Х. Барр, М. Кізіто, Р. Ламдін, Е. Вільямсон, Дж. Пауелл, А. Пікард, Г. Перкін та ін.) та вітчизняних учених (О. Ануфрієва, Н. Кривцова, О. Парубець, Л. Шевченко, О. Яцина та ін.).

Мета статті – на основі аналізу психолого-педагогічних та філософських досліджень вітчизняних та зарубіжних авторів здійснити порівняльний аналіз основних характеристик професіоналів та транспрофесіоналів.

Варто також зазначити, що останніми роками скорочується життєвий цикл професій. Істотні зміни вимог до професіоналів не могли не позначитися на зміні основного терміна «професія». Поняття «професія» втрачає своє первісне значення. Поступово відбувається перехід від професії як вузькопрофесійної діяльності, що характерна системною визначеністю, конкретними формами та видами діяльності, завершеним результатом, до трансфесії, під якою в сучасній науці розуміють «вид трудової активності, що реалізується на основі синтезу та

зближення професійних компетенцій, що належать до різних спеціалізованих» [5, с. 493]. В основу трансфесій покладено трансфесіоналізм, тобто здатність до виконання широкого спектру спеціалізованих видів діяльності [3, с. 49]. Проте складність і непередбачуваність доквілля дедалі частіше спонукають фахівців у процесі вирішення багатогранних питань освоювати нові види діяльності, далекі від основної професії. І тоді на перший план виходить транспрофесіоналізм.

У попередніх розвідках ми проаналізували основні характеристики транспрофесіоналізму [6, с. 594]. Представимо порівняльний аналіз основних характеристик професіоналів та транспрофесіоналів (табл. 1).

Таблиця 1

Основні характеристики транспрофесіоналізму

Компонент	Основні характеристики професіонала	Основні характеристики транспрофесіонала
Особистісний	<ul style="list-style-type: none"> - професійний світогляд, - прагнення до самореалізації, - прагнення до професійного зростання - задоволеність працею як усвідомлення відповідності свого рівня домагань, які досягають результатів вимог професії 	<ul style="list-style-type: none"> - транспрофесійні ціннісні орієнтації, - соціально-професійна адаптивність, - самоактуалізація, самоорганізація, самоефективність, - гнучкість інтелекту, здатність швидко приймати рішення в умовах навколишнього середовища, що змінюється, - мотивація професійної діяльності
Функціональний	<ul style="list-style-type: none"> - професійні та психологічні знання про працю, - професійні та психологічні дії, способи, прийоми, уміння, навички, техніки, технології, - професійна навченість, вмліість, - професійне мислення, - індивідуальний стиль професійної діяльності, спілкування в рамках професії, - володіння способами професійної діяльності у мінливих та особливих, екстремальних ситуаціях 	<ul style="list-style-type: none"> - міждисциплінарні знання, - професійна мобільність, - вміння отримувати з навколишнього середовища необхідну інформацію та отримувати міждисциплінарні знання та формувати відсутні компетенції, - системність мислення, здатність до трансдисциплінарного синтезу знань та комплексного вирішенню проблем, - практико-орієнтованість як здатність у процесі аналізу та вирішення проблеми залучати необхідних практичних фахівців та налагоджувати необхідні комунікації - здатність до роботи в поліпрофесійних проєктних командах, до налагодження комунікацій та управління ними

Проведений аналіз показав суттєві відмінності характеристик професіонала та транспрофесіонала.

З урахуванням багатогранності та складності понять основні відмінності були розглянуті у двох напрямках. Перший напрямок відбиває особистісні характеристики індивіда. Професіонал також, як і транспрофесіонал, схильний до розвитку, зростання, міжособистісних комунікацій, професійної переорієнтації. Однак усі його прагнення обмежуються розвитком у межах однієї професії. Транспрофесіонал, у свою чергу, має транспрофесійну ціннісну орієнтацію. Завдяки гнучкості та дивергентності мислення, рефлексії він здатний проводити аналіз дій, вибирати найбільш раціональні способи вирішення професійних проблем, знаходити нестандартні рішення в умовах динамічного середовища. Розвиток транспрофесіонала не обмежується рамками однієї професії чи галузі.

Другий напрямок зосереджено на виявленні основних відмінностей під час виконання професійних функцій. Маючи міждисциплінарні знання, транспрофесіонал, на відміну від професіонала, схильний до вирішення комплексних проблем, системного мислення, міжпрофесійних комунікацій. Дані характеристики дозволяють йому при необхідності формувати недостатні для вирішення складних проблем компетенції і гнучко реагувати на ситуації, що виникають в умовах невизначеності.

Зіставляючи характеристики професіонала та транспрофесіонала, неважко помітити, що рівень транспрофесіоналізму складніший. При цьому він не є абсолютно протилежним за своїми професійними характеристиками. Він ніби дозволяє збільшити та розвинути ті компетенції, які були сформовані у професіонала раніше та набути нові. Транспрофесіонал спроможний вийти за межі своєї професії.

Таким чином, сучасна система вищої освіти має бути спрямована на підготовку транспрофесіоналів. Однак наявності трансдисциплінарних знань та навичок взаємодії з міжпрофесійними спільнотами, на наш погляд, недостатньо, щоб говорити про сформовані характеристики транспрофесіонала. Той, хто навчається, повинен мати стійкі установки до здійснення транспрофесійної діяльності. При цьому підготовка транспрофесіоналів можлива, коли студенти

одночасно з базовою освоюватимуть і суміжні професії, розширюючи тим самим свої професійні можливості.

Список літератури

1. Шевченко Л. С. Модернізація вищої юридичної освіти в Україні: сутність, моделі, умови здійснення. *Theory and practice of jurisprudence*. 2016. 1,1. DOI:<https://doi.org/10.21564/2225-6555.2011.1.62151>. URL: <http://tlaw.nlu.edu.ua/article/view/62151> (Дата звернення: 21.07.2022).
2. Parsons T. Professions. *International Encyclopedia of the Social Sciences* : The Macmillan Company & The Free Press, 1968. P. 536–547.
3. Яцина О. Феноменологія ідентичності трансфесіонала. *Перспективи та інновації науки* (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»). 2022. № 1(6). С. 487–498.
4. Кривцова Н. В. Створювальні сили створювального знання особистості трансфесіонала: smart-модель «мапа» як методологічний і методичний інструментарій *Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України*. URL: <https://repo.odmu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/9723/Kryvtsova.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (Дата звернення: 21.07.2022).
5. Яцина О. Трансфесіоналізм в контексті теорії комунікативної дії Ю. Хабермаса. *Матеріали 76-ї підсумкової наукової конференції професорсько-викладацького складу ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*, м. Ужгород, (24 лютого 2022 року), 2022. С. 48–51.
6. Попадич Б. Т. Транспрофесіоналізм: поняття та основні характеристики. *Modern research in world science : IV Міжнар. наук.-практ. конф.*, 10-12 липня, 2022. Львів, 2022. С. 588–595.